

синтетичний погляд зміцнюється залученням студій із філософії та психології.

Література

1. І. Б. Пам'яті Дмитра Козія // *Сучасність*. 1979. Ч. 7–8 (223). С. 196–198.
2. Ільницький М. Етоси Дмитра Козія // *Слово і час*. 2008. № 10. С. 36–44.
3. Козій Дмитро // *Українська літературознавча думка в Галичині за 150 років: Хрестоматія / за ред. Л. Т. Сеника. У 2 т. Т. 2. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. С. 74.*
4. Клиновий Юрій. Дмитро Козій відійшов у вічність // *Слово. Зб. 8: Література. Мистецтво. Критика. Мемуари. Документи. Едмонтон, 1980. С. 245–247.*
5. Козій Д. *Глибинний етос: Нариси літератури та філософії*. Торонто; Нью-Йорк; Париж; Сідней: Видання Курсів Українознавства ім. Юрія Липи в Торонті; Друкарня Видавничої Спілки «Гомін України», 1984. 494 с.
6. Козій Д. Як підходити до характеризування постатей? // *Українська школа*. 1939. Ч. 1–6. С. 68–74.

УДК 821.161.2.09

Галина Яструбецька

доктор філологічних наук, професор,
Східноєвропейський національний університет
ім. Лесі Українки

«УКРАЇНСЬКА СИБІЛА»: Д. ДОНЦОВ ПРО ЛЕСЮ УКРАЇНКУ

На основі есеїв Д. Донцова зроблено спробу створити портрет Лесі Українки. Ракурс бачення творця сучасної версії теорії українського інтегрального націоналізму, який ґрунтується на ідеалістичних засадах сприймання світу, опозиції до позитивізму, усвідомлення важливості індивідуальних особливостей енергетичної конституції митця, відкриває можливості сприймання феномену Лесі Українки у феноменологічному, ноєматичному планах. Джерела наповнення-контакту, структура свідомості Лесі українки постають у масштабах імагінативного пізнання, причетності до образотвірних сфер буття, в тому числі й українського.

Д. Донцов пропонує і пропагує відмінне від народофільського розуміння ролі Лесі Українки та способів впливу її слова на формування державницького національного мислення.

Ключові слова: Д. Донцов, Леся Українка, націоналізм, вибраність, елітарність, ірраціональність, «огненне слово», апологія афекту, аскетична екстаза, мораль активізму, імагінація.

Yastrubetska Halyna. "UKRAINIAN SYBILA": D. DONTSOV ABOUT LESIA UKRAINKA.

Based on essays by D. Dontsov there was made an attempt to create Lesia Ukrainka's portrait. The creator's perspective of the theory of Ukrainian integral nationalism modern version, based on idealistic principles of world perceiving, opposition to positivism, awareness of the individual features of the artist's energy constitution importance, grants possibility to analyze phenomenological and noematic plans. Sources of filling and contact, Lesia Ukrainka's consciousness the structure appear on the scale of the imaginative personality, involved into creation of intelligible spheres of being.

D. Dontsov offers and advocates something different from the narodophilian understanding of Lesia Ukrainka's role and the ways her words influence formation of state national thinking.

Key words: Lesia Ukrainka, D. Dontsov, nationalism, selectivity, elitism, irrationality, "fiery word", apology of passion, ascetic ecstasy, morality of activism, imagination.

Координати рецепції, у які вписують митця, – важлива складова процесу формування середовища для перебування тексту в часі і створення сенсового та емоційного поля, котре є продовженням-проекцією-відлунням твору. Від того, наскільки точно буде здійснено переклад художньої мови на мову термінів, що означає адаптацію до свідомості, яка не завжди може дати собі раду в сюжетно-образних лабіринтах, залежатиме резонанс мистецького явища, а відтак – можливості виконати свою місію – ту ж таки свідомість змінити чи хоча б розширити. Рецепція прислужується ще й іншій цілі – впорядкуванню художніх цінностей, вибудовуванню ієрархії, а це, в свою чергу, виховує естетичні смаки і сприяє вмінню розрізняти, де вартісне,

оригінальне, а де імітація, епігонство і графоманія. А яка потреба в рецепції рецепції? Чи є необхідність тлумачити, в гіршому випадку, переказувати/описувати, ще раз перекладати вже перекладене мовою дефініцій первинне художнє слово? Якщо це стосується спроб узагальнити, проаналізувати, систематизувати для визначення подальших напрямків дослідження, аби не винаходити колесо, тоді це вмотивовано. Але якщо береться критичний доробок одного автора, то чи доцільно це? Що воно дасть? На мою думку, тут спрацюють два моменти: суб'єктивний і об'єктивний. Суб'єктивний полягає в тому, що я звірю свої власні погляди на творчість письменника з позицією Іншого і, якщо вони збіжаться, то це означатиме: висловлені спостереження отримують підтвердження і набирають ваги, особливо ж коли поціновувачі/аналітики належать не просто до різних поколінь, а до різних епох, мають інакші ідеологічні та естетичні вподобання і переконання (або ж перебувають у подібному аксіологічному режимі з урахуванням руху крізь час). Об'єктивний проявляється в можливості зробити більш випуклими ідеї дослідника в новому історико-культурному контексті, а відтак заактивізувати певну енергію тексту на черговому витку його буття.

З самого початку варто зауважити, що в процесі прочитання, декодування і формування ідей Іншого дуже важливу роль грає тип сприймання, точніше, збіги типу сприймання реальності (у широкому вжитку цього поняття) автора і реципієнта. Оскільки йдеться про текстову трансформацію (тобто про своєрідний переклад), скористаємося спостереженням Я. Голосовкера, спроектувавши його на площину рецепції. Лапки в цьому випадку – свідчення подібної відмінності поняття «переклад». Отже, «переклад» художньої мови на мову інтерпретації може мати, за аналогією, такі форми: 1) інтерпретація автора; 2) інтерпретація автора-в-себе; 3) інтерпретація себе-в-автора. Якщо дослідник трансформує автора-в-себе, то першотекст поглинається і критичний продукт набирає вигляду варіацій «на тему». «Переклад» себе-в-автора – це перевтілення (функція артиста). Якщо має місце конгеніальність, тоді маємо ідеальну ситуацію.

Просто автора «перекладає» вчений. У цьому випадку наявна дистанція між оригіналом і продуктом рецепції. Відчувається «холод» відчуження від «живого» художнього організму.

У якій ролі виступив Д. Донцов щодо текстів Лесі Українки? Момент трансформації форми «просто автора» відпадає. Думаю, що з цим погодиться кожен, хто знає манеру Д. Донцова – літературного критика. Загальновідоме визначення «стиль – це людина» цілком надається до нашого випадку, адже Д. Донцов у силу свого стилістичного темпераменту не ховається за масками нейтральних термінів і знеосібленого синтаксису. Бачимо натуру експресивну, пристрасну, з незаангажованим на стереотип і поміркованість способом переживати світ. «...Тип сприймання визначає тип енергообміну створіння з навколишнім середовищем. Мало того, можна навіть сказати, що тип сприймання і є тип домінуючого енергообміну» [2, с.8]. До категорії «навколишнього середовища» в нашому випадку належать художні тексти Лесі Українки, з якими контактує свідомість і нейронна мережа реципієнта. Є підстави говорити про певні подібності базового характеру в режимах світовідчуттів Лесі України і Д. Донцова. Якщо послуговуватись термінами зі сфери мистецтва, то обидвоє репрезентують експресіоністичний психотип. У Лесі Українки це знаходить підтвердження в межових текстах («Одержима», «Примара»), а в Д. Донцова – в доктрині інтегрального націоналізму (праця «Націоналізм»). Не вдаючись у деталі, нагадаємо, що ідеологія Д. Донцова ґрунтується на таких ключових ідеях: 1) воля, інстинктивне прагнення нації до життя; 2) стремління до боротьби як складова виховання; 3) романтизм і фанатизм (на рівні релігії); 4) експансія насильства за торжество своїх переконань; 5) формування національної еліти, яка для несвідомої маси продукує ідеї і мобілізує на боротьбу за них. Еліта для забезпечення перемоги повинна використати метод «творчого насильства» (примус у процесі боротьби за державну незалежність). Д. Донцов обстоював право (і обов'язок) аристократії духу визначати напрям руху нації і обирати шляхи та засоби. Апологетика елітарності і одержимості, культ волі і трагічності («відваги розпачу», як зауважив Д. Донцов), «ірраціонального самовистачальногосicvolo, sicjubeo; апотеоза

нестриманого пориву, сього вічно живого *elan vital*» [1, с. 79]. Саме в цих точках перетинаються режими світосприймання Лесі Українки і Д. Донцова – в точках максималізму (радикалізму в ідеології як різновиду максималізму), одержимості, активної відваги і пристрасті екстатичної природи.

Отже, у випадку рецепції Д. Донцова творчості Лесі Українки маємо синтез інтерпретації автора-в-себе і себе-в-автора, що є результатом збігу базових засад, зорієнтованих і ґрунтованих на врахуванні чинників, які виходять за межі «доказів розсудку» та «ідейної бідермаєрівщини», на культивуванні пориву, що «межує з божевіллям одержимим духом», екстазу, що «так далекий від розумового патосу деяких її сучасників» [1, с. 38].

Д. Донцову вдалося продивитися в Лесі Українки (завдяки збіжності в усвідомленні природи Реальності) те, що недоступне поборникам «релігії розуму», а саме: стан, трансформацію «я», вихід у режим сприймання, який виявляє енергетичну структуру буття, а відтак віднаходження інакшого естетичного ідеалу. «Інша краса! Инакша насолода притягала її. Де були: і біль розлуки, і туга поривання, й тремтіння за життя, і жертва для ідеї, і мука сумнівів, і тріумф перемоги, і смерті неминучої трагізм. Де все лучилося в палючій точці. Сіпати за ґрати, зломити їх чи себе, жити».

... «Така природа людська, що досконале може в ній прийматися помалу і в тіснім крузі тільки»... Вона була з того «тісного кругу», з передньої стежі. З тих, що вкрали іскру вогню у заздрих олімпійців. Що запалили душі соток, тисяч вогнем, якого не вгасити» [1, с.105].

Д. Донцов зробив феноменологічну вівісекцію художнього організму текстів Лесі Українки і оприявнив вогняну генеалогію її трансцендентного еґо. Речник українського інтегрального націоналізму визначив концептуальну роль ідеї Вічного Руху в творчості і житті (як рівновеликих корелятивів) Лесі Українки, що й наповнило образний простір митця палючою енергією змінності, перевтілень і перетворень, бесконечних трансформацій (гераклітівське усвідомлення природи в розумінні Реальності). Д. Донцов, певна річ, переслідував свої ідеологічні цілі, вписуючи ім'я Лесі Українки в націоналістичну парадигму, але це не спрощувало її слова, не обмежувало

утилітарною (навчально-педагогічною, ідейно-політичною чи й навіть естетично-гедоністичною, а також пізнавальною) функціями, оскільки націоналізм Д. Донцова відмінний від традиційних доктрин такого самого змісту. Питання – чому, навіщо боротися за незалежність – у Лесі Українки не стояло, бо це – природний стан як окремої людини, так і народу. «З одної сторони – аскетична екстаза, з другої – реабілітація афекту, первісних імпульсів людської природи» [1, с.67]. Д. Донцов зауважив у Лесі Українки ту властивість, котра толтеками названа баченням («видением») – це режим сприймання, в якому можливо осягати специфіку енергетики усвідомлення. Леся Українка, пройшовши підготовчий етап у поезії, де вона констатувала відчуття присутності якоїсь фатальної могутньої сили, починаючи з «Одержимої», виходить на інший рівень – рівень управління енергією і сприйняттям, стан бачення стає утриваленим, що й демонструє уся подальша творчість. Інформація, накопичена інтелектом, плавиться і трансформується в сюжети, творячи нові ідейно-образні комбінації. Леся Українка – «людина «інтенсивного шукання і впертої думки» [1, с. 59], підійшла й переступила межу унормованості, інтегруючи своє «я» в простір одержимості. Те, чого, на думку С. К'єркегора, бракує людству в процесі руху в історії, а саме – послідовності, у Лесі Українки засвідчене її життям і творчістю. Послідовності у вірі в силу духа і можливості бути вільним. Зміну типу енергообміну презентує драматична поема «Одержима», що мовою стильових дефініцій означає експресіоністичну модель переживання себе в світі – тобто злиття індивідуального «я» з космічною матрицею, архетипами, трансцендентністю – з усім, що за межами матеріального, тілесного, за межами часу і простору сенсорики.

Тут стане в пригоді поняття, запропоноване Г. Башляр, – Поетика вогню. Д. Донцов вивів на поверхню з надр художнього світу Лесі Українки порив до вогню і описав синдром Етни, відмінний від усіх інших митців змінений режим перцепції автора «Одержимої», що, зрозуміло, було результатом розширення свідомості за рахунок посилення енергетичного поля організму як відкритої системи (активація енергетичного потенціалу завдяки кризовим фізичним і психічним станам,

добре на сьогодні відомим). Можна говорити, що Д. Донцов, не формулюючи безпосередньо, охарактеризував ознаки «впровадження» технології бездоганності, досконалості – здатність приймати енергію ззовні і використовувати її на власний розсуд. Бездоганність базується на спроможності керувати емоційною реакцією і поведінкою. Леся Українка зробила те, що згодом повторив В. Стус, – трансцендентне стало надбанням історії. Ці два генії підтвердили, що все – у світі щоденних людських реакцій. Д. Донцову вдалося побачити в Лесі Українки і описати практику сталкінгу, яка проявилася крізь художню творчість на основі взаємозв'язку таких фундаментальних психічних процесів, як воля і увага, воля і самоспоглядання у вимірах, представлених Томасом Мертоном у працях «Внутрішній досвід» і «Нові зерна споглядання». Досвід створення власної Етни і ходіння по краю кратера діючого Вулкана – саме таку Лесю Українку показав Д. Донцов. Повторення античного сюжету в умовах ХІХ століття, реанімація і реабілітація Любові і Ненависті у вимірах Одержимості, презентація рідкісного зразка імагінативної потуги були безпомилково вловлені Д. Донцовим. «Її обнята тривогою душа чулася чужою в ідейній бідермаєрівщині тих часів. Образи, що пересувалися в її уяві, різнилися від тих, що їх – у півсні – снували її сучасники поети, як дантівське пекло від касарняно-солодкавих соціалістичних утопій. Не спокійний краєвид, але криваву візію бачила вона за заслоною, що крила від нас непевну будучину. В непогамованім пориві, що захлиснувався в нестримливім потоці власних слів, караючою мовою старозавітних пророків відслонила вона перед спокійною і спрагненою спокою громадою сю будучину, яку вона в своїй *надлюдській імагінації* (курсив мій – Г. Я.) бачила, як живу. Полишаючи початки її творчості, ціла її поезія се було щось подібне до гвалтованого і понурого *Diesirae, diesilla*. Лемент збожеволілої людини, якій неждано відслонили образ Страшного суду» [1,с 62].

В Духовній науці (за Р. Штайнером) імагінація – один зі ступенів вищого пізнання, вихід за межі чуттєвого в надчуттєве, занурення в світ образів – символів як результат «розумного екстазу» (О. Лосєв), як наслідок формування духовних «органів

чуттів». Це *інший* стан свідомості, *інший* режим сприймання і переживання, які виявляють особливі здібності «свідомості душі». Таким чином, Д. Донцов ставить Лесю Українку на щабель «до тих вибраних, про котрих в своїм «Чайльд Гарольді» пише Байрон: «дихання їх – боротьба, життя – летюча буря». Тому нічого лагідного не знайти в її творах. Найліричніші з них мають тривожний підклад, якусь незрозумілу, ніколи не заспокоєну тугу» [1, с. 38].

На мою думку, найважливіше в рецепції Д. Донцова образу Лесі Українки – усвідомлення її «Вчинку вищої волі на Вершині Вогняної Гори» (Г. Башляр) як космічної за своїми масштабами події, світло котрої пролилось і на націю (пасіонарна енергія). Теоретик українського інтегрального націоналізму, попри свою ідеологічну заангажованість, визначив опорний концепт як світосприймання Лесі Українки, так і її стилетворення, і назвав це «культром енергії», а саму Лесю Українку – його апостолом. Активна свідомість, що в постійному процесі самонароджень, моральний рух серця, вогняний режим перцепції, у ракурсі якого і образ кривавого дня народження нації» [1, с. 63] – така Леся Українка в есеїстичній презентації Д. Донцова. Послуговуючись його ж словами, спрямованими на автора «Одержимої», у підсумку зазначимо, що Д. Донцов вивів «творчість Лесі Українки поза рамки стисло національної поезії на великий простір» [1, с. 79], визначив її ерупційну, вибухову природу, з чого «зробила собі поетка Бога, суть своєї, не тільки національної, філософії, з сеї обскувної волі, сліпого динамізму, що не має імени, ні постати, якого ми не усвідомлюємо инакше, як через те, що чуємо, як вибухав він у нас» [1, с. 79].

Д. Донцов вписує Лесю Українку в пантеон пророчиць і провидиць (котрі *екстатично* передрікали майбутнє, найчастіше катастрофічного змісту), називає «українською Сибілою» (за однією з версій слово «Сибілла» перекладається як «Божа воля»).

Закладена в це ім'я ономатична енергія – дуже промовиста характеристика Лесі Українки з погляду Д. Донцова.

Варто б, нарешті, відійти від народофільського трактування творчості Лесі Українки і примітивного розуміння її ролі у формуванні державницького національного мислення. Есеї Д.

Донцова мають цьому посприяти – діяти не декларацією, не прямолінійно публіцистичним пафосом, а потужною енергією слова – образу міфологічного виміру, яке презентує поезія і драматургія Лесі Українки.

Література

1. Донцов Д. Літературна есеїстика. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2009. 688 с.

2. Ксендзюк А. Видение нагуаля. Киев: «София», 2002; Москва: ИД «Гелиос», 2002. 400 с.

УДК 821.161.2 -32 «18/ 19»

Дарина Блохин

академік ВШ АНУ, проф. д-р,
член-кор. УВАН в Нью Йорку,
президент «Німецько-українського
наукового Об'єднання ім.Ю. Блохина», (Мюнхен)

РОЛЬ СОФІЇ РУСОВОЇ І ОЛЕНИ ПЧІЛКИ У ВІДРОДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ. (ДО 170-ЛІТТЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ)

«Родюча - як земля, а робоча - як бджола»/Панас Мирний/.

Анотація: *В статті висвітлюється роль Софії Русової та Олени Пчілки, видатної української письменниці, педагога, вихователя, фольклориста, перекладача творів світової класики, Вона була патріоткою свого народу і захисником української мови, культури, історії, в важкі часи гнобленого українського народу. А своєю педагогічною мудрістю вихователя виховувала і навчала своїх дітей дома, щоб оберегти їх від зрусифікованих шкіл. Вона любила не тільки свої дітей, але старалася писати для всіх українських дітей, які б полюбили свої українські пісні, казки, культуру, звичаї і були гідними патріотами своєї нації. Вона започаткувала материнську школу, навчала своїх дітей дома, даючи їм ґрунтовні знання української мови, літератури,*